

FATİH SULTAN MEHMET'İN GALATALILARA VERDİĞİ FERMANIN TÜRKÇE METİNLERİ

Y.Doç.Dr. Mahmut H.ŞAKİROĞLU

İstanbul'un 29 Mayıs 1453 günü II.Mehmet tarafından fethinden sonra Galata'nın Türk topraklarına katıldığı ve burayı yönetmekte bulunan Cenovalı'ların bağımlılıklarını sulh yolu ile bildirdikleri, buna karşılık da İstanbul fâtihindен aldıkları bir belge ile imtiyazlar elde ettikleri bilinmektedir. Zağanos Paşa'nın imzasını taşıyan bu belge muhtelif araştırmalara konu oldu. Devrinin diploması dili sayılan grekçe yazılmış olması belgeyi inceleyenlerin bilhassa üzerinde durdukları bir hususdur. Ayrıca İtalyanca çevirileri de bazı araştırmacılar incelediler. Türkçe metin ise şimdiye kadar pek otantik sayılmıyacak suretlere göre yayınlanmıştır. Siyasi bir olayı kapsamaması yanında, bazı önemli konular üzerinde sonradan tesirli olan bu belgenin bulduğumuz iki Türkçe metni dolayısıyla bir kere daha eğılmeyi yerinde gördük.

Galata, Cenova Cumhuriyeti'nin Ortaçağ tarihi boyunca başarı ile yürüttüğü Şark (Levant) ticaretinin belli başlı uğrak yerlerinden birisiydi. Kuvvetli bir idare ile anavatana bağlı olan bu beldenin (1), kendisine has bir idare tarzı da bulunuyordu. Osmanlı Türklerinin Anadolu'da sürekli fetihleri sırasında önemli bir çatışma çıkarmamaya dikkat eden Cenova Cumhuriyeti daha ilk Osmanlı padişahları zamanında anlaşma yollarını aramışlardı. İstanbul'un II.Mehmet tarafından kuşatılması sırasında hem hristiyan alemini hem de Türkleri darıltmamağa azami derecede dikkat eden Galata'daki Cenova kolonisinin bu alanda başarılı olduğu görülüyor. Bu başarısına daha sonraki yıllarda da devam etmiştir. II.Mehmed'in bir ihsanı havasında görülen bu belge, gerilemekte olduğuna yakından şahit olduğu İstanbul ve Galata'nın yeni bir ticari canlılığa kavuşması için verildiği ihtimali de akla gelmektedir (2). Kaldı ki, Bizans İmparatorluğu'na Venedik Cumhuriyeti'nin İstanbul'un kuşatılması esnasında nasıl yardım ettiğini bilen ve temsilcisini (bailo'sunu) bile idam etmekten geri durmayan II.Mehmed'in en geç bir yıl sonra bu cumhuriyetle yeni bir anlaşma yapması (3), hatta bu iki cumhuriyetten başka,

- (1) Geçen asır sonlarında bazı araştırmacılar Cenova Cumhuriyeti'nin Galata'daki idaresi hakkında mühim yayınlar yaptılar, Belgrano, Sauli ve Promis adlı müelliflerin kitaplarından sonra günümüz araştırmacılarından ikisi bu konuyu yeniden ele aldılar: Mario Buongiorno, *L'Amministrazione genovese nella "Romania"*, Cenova 1977. Michel Balard, *La romanie Génoise (XIIe début du XVIe siècle)*, Genova 1978, 2 cilt.
- (2) İstanbul'un kuşatılması ve fethine dair son kıymetli yayın: A.Pertusi, *La caduta di Costantinopoli*, Milano 1976, 2 cilt. Bu kitap hakkında hazırladığımız tanıtma *TTK Belleten*'de basılmıştır C.XLV/2 (1981) s.139-154. İstanbul'un fethetin sonraki durumu ve imarı için, H.İnalıcık, "The policy of Mehmet II toward the grek population of İstanbul", *Dumbarton Oaks Papers XXII-XXIII*(1969-1970) s.231-249.
- (3) 18.Nisan. 1454. Venedik Devlet Arşivi'ndeki *Libri Commemorativi*'den naklen, S.Romanin, *Storia documentata di Venezia, Venezia(Venedik) c.4 S.534* ve bundan naklen T.Bertelé, *Il palazzo degli ambasciatori di Venezia a Costantinopoli* Bologna 1932, S.35 ve 67.

Şark ticaretinde ayrı bir yeri bulunan Floransa Büyük Dükaliği (4) ile yakın bir ilişki kurmaktan kaçınmaması, bu büyük padişahın nasıl batıya dönük bir siyaset izlediğini gayet açık surette ortaya koymaktadır.

Bu konuya kısa bir genel girişten sonra, metin üzerinde yapılmış araştırmalara bir göz atalım. J.von Hammer Osmanlı Tarihi adlı eserinde bu belgeyi ilim dünyasına sunmuştur. İstanbul'da bulunduğu sırada İtalyan menşeli levanten Testa ailesinin elinde bulunan bu belgenin aslını ve I.Ahmed zamanında verilmiş nüshasını gördükten sonra eserine koymuştur (5). Bizans alemine ait bir dizi belgenin neşrini gerçekleştirmiş bulunan Miklosich-Müller ikilisi (6) Venedik Devlet Arşivi'nde bulunan Grekçe yazılmış Osmanlı devri belgelerini neşrederken, II.Mehmed'in bu fermanını da ihmal etmediler. Bu belgelerden bazıları sonradan müteveffa Vladimir Mirmiroğlu (7) tarafından dilimize asılları ile kazandırıldığı için işimize yaramaktadır. Arada geçen zaman zarfında yapılmış bazı yayınlardan Mirmiroğlu'nun haberdar olmaması nedeniyle yayın bir hayli eksik kalmıştır. Eğer bu arada çıkmış olan Eugenio d'Alleggio'nun (8) makalelerini görmüş olsaydı daha yararlı olurdu. Bununla beraber İskender Hoçî'nin (9) bir münşeat mecmuasından yaptığı istinsaha göre incelediği metni kitabına koyması, bazı kişileri dergi taramaktan kurtardı. İskender Hoçî'nin yararlandığı münşeatın yerini bildirmemesine rağmen, yakın bir geçmişte Paris nüshasının hem fotokopisini hem de açıklamalı bir Fransızca tercümesini veren N.Beldiceanu, bu konuyu bizden evvel ele alan araştırmacıların sonucusudur. (10).

Fatih Sultan Mehmed'in bu fermanından çağdaş kroniklerden itibaren muhtelif eserlerde konu edilmiştir. İstanbul'un Türkler eline geçişine günün gününe şahit olan ve buna dair bir kronik kaleme almış olan Zorzi Dolfin (11) bu belgenin İtalyanca bir tercümesini de eserine koymuştur. Venedikli bir

- (4) F.Babinger, "Lorenzo il Magnifico e la Corte Ottomana", *Archivio Storico Italiano* (XXI/3/1963) S.305-361.
- (5) *Devlet-i Osmaniye Tarihi*, İst. 1329, c.2 S.374 vd. Belgenin Yunanca aslı ve çevirisi. Bu belge ve İstanbul fetihinin değişik bir tahlili: K.M.Seton, *The Papacy and the Levant*, c.10, Philadelphia 1978, S.135 vd.
- (6) *Acta et diplomata graeca medii aevi sacra et profana*. Altı cilt halinde Viyana'da basılmış bu serinin 3. Cildinde Türk devrine ait Yunanca belgeler bulunmaktadır.
- (7) *Fatih Sultan Mehmet II devrine ait tarihi vesikalar*, İstanbul 1945 Sarıyer Halkevi Neşriyatından 2.
- (8) İstanbul hakkında pek çok yayını olan ve Karamanlı ca(Yunan harfleri ile yazılmış türkçe)kitapların bibliografyası üzerinde çalışan bu zat için, bk.Semavi Eyice, *Belleter* XXVI/102(1962) S.369-374. Kitabının 3.cildi için bk.M.H.Şakiroğlu, *Belleter* XXXVIII/152(1974) S. 157-165.
- (9) "Galata'nın Osmanlılara teslimi", *Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası* V.Sene (1330) n.25 s.49-53.
- (10) N.Beldiceanu, *Recherche sur la ville ottomane au XVe siècle*, Paris 1973.Fermanın fotoğrafı s.423 vd.Çevirisi S.153 vd.
- (11) Samim ve Suat Sinanoğlu, "1453 yılında İstanbul'un muhasara ve zaptı", *Fatih ve İstanbul* I/1(1953) S.19-62.Daha sonra önceki yayınları G.M.Thomas, *Belagerung und Eroberung von Constantinopel im Jahre 1453 aus der Chronik von Zorzi Dolfin*, Münih 1869. A.Dethier, *Cronaca delle famiglie nobili di Venezia e della stessa città di Zorzo Dolfin*, disposto e ripubblicato dopo nuova revisione del codice, *Monumenta Hungaricae Historiae* cilt XXI kısım I S.969-1046.

aileye mensup bu müellifin Cenova Cumhuriyeti'ne karşı kullandığı menfi ifadeler içinde bulunduğu bunalımlı durumdan ileri gelmektedir. Aslını görmediğimiz bu metnin dilimize yapılmış bir tercümesi bulunmaktadır. Dolfin'in "bu fermana asla uyulmamıştır" tarzındaki satırlarının hiç bir önemi yoktur. Zira sonradan yapılan tercüme Galata'daki latin (katolik) topluluğunun her zaman güvencesi idi. Bazı dağınık araştırmalarda kalmış bulunan bu metinden başka (12) tanınmış Romen tarihçi N.Lorga (13) ile İstanbul katolik toplumu hakkında araştırmaları bulunan E.Dalleggio da ilgilendiler. İkinci müellifin yaptığı araştırmaları sırayla izlersek: XVII. yüzyıl katolik cemaatinin İstanbul'daki durumunu inceleyen bir *relatione* üzerinde çalışmış (14) ve "Transuto delle capitulation of Sultan Mehmet con li Perotti" kısmını da eserine katmış uygulanmasına dair kayıtları da dikkatle incelemiştir. Pera'daki kiliselerin ve müdavimlerin aynen bırakıldıkları, hatta Büyük Türk'ün Pera surlarını yıktırıldığı ve halkını yerinde tedirgin ettiğine dair kanaatlerin daha o zaman bile yersiz olduğuna değindikten sonra, eski Cenovalı ailelerin hatıralarını yansıtan kitabelerin bulunduğu ispat edilmekte, eski bazı kalıntının kaybindan Türklerin sorumlu olmadıkları, kaçırılmak istenirken battığına dair rivayetlerin bulunduğunu belirtmiştir. Araştırmalarına daha sonraki yıllarda da devam eden makale sahibi, 1939 senesinde Grekçe aslını ele aldığı (15) ve düzenli bir neşrini yaptıktan sonra Fransızca tercümesini ve tefsirini de yapmıştır (16). Bu arada vesika ile ilgili meselelere de değinen müellif, 1613 tarihinde yapılmış yenilemeyi "Magnifica Communità di Pera" arşivinde bulunan tercümesine göre incelemiştir. Daha sonraki araştırmalarda bu metnin esas alındığına değinen müellif sırasıyla 1613, 1617, 1624 ve 1652 senelerinde yenilendiğini bildiriyor. Bugün nerede bulunduğu dair açık bir bilgi verilmeyen metinlerden I.Ahmed zamanında yapılmış olanı Cenova Arşivi'nde bulunmaktadır (17). Çok değer verildiği için arşiv müdürünün gözetiminde özel bir kutu içinde saklanmaktadır (18). Bu yüzyılın başında Paris'de İtalyan elçisi

- (12) G.Matteucci, *Un glorioso conato sulle rive del Bosforo. Il San Francesco di Galata*. Firenze(Floransa) 1967. Bu yayından sonraki kitabı: *La missione francescana di Costantinopoli*, aynı yer, 1975,c.2 S.10-12 n.15 de ferman üzerinde durmuştur.
- (13) N.Lorga, "Le privilege de Muhammet II pour la ville de Pera", *Bulletin de la section historique de l'Accademie Roumaine* 1914, II,S.11-32(görülmedi).
- (14) *Relatione dello stato della cristianità di Pera e Costantinopoli obediente al sommo pontefice romano. Manoscritto della prima metà del XVII. secolo, annotato e pubblicato da E.D.D'Alessio*, Costantinopoli (İstanbul) 1925,S.11-20.
- (15) "Le texte grec du traité conclu par les Genoïs de Galata avec Mehmet II le 1 juin 1453", *Hellenica*, 11(1939) S.115-124.
- (16) "Traité entre les Génois de Galata et Mehmet II. Version et commentaires", *Echos d'Orient* XXXIX (1940) S.161-175.Şimdi şu makalesinde:"Trattato tra i genovesi di Galata e Maometto II" *Il Velcro* XXIII/2-4 (1979) S.103-118.
- (17) Archivio di Stato di Genova, Archivio Segreto, *Materie Politiche*, Şu kitapta bir fotokopisi bulunmaktadır: *Itinerari archivistici italiani. Liguria* S.11 foto 6 İtalyan arşivleri için yayınlanan bir dizi broşür serisindedir.
- (18) Haziran 1980 tarihinde Cenova arşivindeki çalışmalarımız sırasında şahsen görme ve fotokopisini yaptırtma fırsatını bulabildik. Cenova Arşivindeki türkçe belgelere dair bir makalede bu belgenin kaydı bulunmamaktadır. Ezio Bartolini, "Cenevre Devlet Arşivindeki Türkçe vesikalar", *Ülkü* VIII/43 (Eylül 1936) S.47-48. Bu belgenin fotokopisi şu kitapta da bulunmaktadır: *Storia marittima dell'Italia dall'evo antico la nostri giorni*. Milano 1947,S.653.

tarafından Testa ailesinden alınan bu vesikanın geçirdiği maceraya ait bilgiler ilişikte bulunan kağıtta anlatılmıştır. Teferruatı bizi ilgilendirmeyen bu konu üzerinde fazla durmuyoruz.

Başbakanlık Arşivi'nde rastladığımız metin üçüncü yenileştirmenin suretidir. "Maliyeden Müdevver Defterler" serisinde 6004 kod numarası ile bulunmaktadır. Bu defterde, Venedik Cumhuriyeti ile Ragusa (Dubrovnik) Cumhuriyeti hakkında XVII. asır başlarında yazılmış belgelerin suretleri bulunmaktadır. Yalnız hükümet merkezlerine değil, fakat aynı zamanda, bu iki devletin tebasını ilgilendiren ve çeşitli şehirlerdeki yöneticilere gönderilmiş hükümlerin suretleri bulunmaktadır. Bu vesileyle şunu belirtmek isteriz ki, adı geçen arşivde mevcut Dubrovnik ve Venedik defterleri diye adlandırılan derlemelerde, bu iki devleti ilgilendiren belgeler bir arada bulunmaktadır. Şimdilik aklımıza gelen ilk ihtimal, Adriyatik Denizi'nde çok canlı bir denizcilik faaliyetinde bulunan ve batı dünyası ile Osmanlıları sırasıyla haberdar eden bu iki deniz devletinin, Türkler tarafından bir arada mütalaa edilmesi ve Adriyatik Denizi ile ilgili meselelerde bu iki devletin bir arada sorumlu tutulmalarıdır. Bu defter bizden önce Lütfü Güçer tarafından hububat ticareti vesilesiyle ele alınmıştı (19). Asıl metin elimize geçinceye kadar bu sureti asıl metin olarak saymakta mahzur bulunmamaktadır. Bu arada daha önce verilmiş fermanı tasdik etmesi ve resmi bir defter içinde bulunması, sahteliği hakkındaki şüpheleri ortadan kaldırmaktadır.

Fatih Sultan Mehmet tarafından verilmiş bulunan "Ahidname-i hümayun" aynen benimsenmiş ve her iki metinde de aynen tekrarlanmıştır. Hatta Cenovalı tüccarlara olanak tanındığı ibaresi değiştirilmediği yanında, Venedik konularına ait bir defterde bile bu cumhuriyette yeni çıkarlar tanındığına dair ibare bulunmaması da, katolik topluluğunu korumağa azimli Venedik Cumhuriyeti'nin bu işi Fransızlara bırakmama arzusundan icri gelmiş olabilir. Fransa daha 1604 tarihli andlaşmada ve hatta daha sonrakilerde, Şark topraklarında ve Kutsal Yerlerdeki katoliklere ve hatıralara koruyucu olma maddelerini koydurtmuştu (20).

Tekrar konu ettiğimiz metne dönecek olursak, 857 senesi cemaziyelevvel ayı evâhırinde verilmiş bu ahidnamenin, I.Ahmed zamanında istenen tecdid

- (19) L.Güçer, XVI-XVII. asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda hububat meselesi ve hububatdan alınan vergiler, İstanbul 1964.
- (20) F.A.Belin'den başlayarak İstanbul latinliği üzerine yapılan araştırmalarda ele alınmıştır. Bu konuda en son yayın: P.A.Arce, Documentos y textos para la historia de Tierra Santa y sus santuarios 1600-1700, c.1, Jerusalem(Kudüs)1970.
- (20) a)M.H.Yınanç, "Fezleket ekval el-ahyar hakkında", Kâ'ip Çelebi. Hayatı ve Eserleri Hakkında İncelemeler, Ankara 1957,S.100: "Galatanın fethinden sonra ora ahalisine verilen Türkçe ahidnamenin sureti de dercedilmiştir" diye yazmıştır. Bayezid Genel Kitaplığı n.10318,v.207 a(eski)-184a(yeni). Kenarda yazılı "mektub-i amân" fermanın Türkçe metnidir.

yerine getirildikten sonra, kendi zamanında da yapılan başvuruyu kabul eden IV.Murad'ın "Galatalu efrenc taifesine vech-i meşruh üzere verilen a h i d n a m e-i h ü m a y u n izzet makrun mucebince amel olunup min bad hilâfına cevaz gösterilmeyüb" şeklindeki ifadesiyle son bulmaktadır.

Bu vesika Osmanlı Türklerinin kendi topraklarında yaşayan gayri müslim topluluklara verilmiş ender vesikalardan birisidir. Bu arada Galata'nın Karadeniz ticaretindeki yerini iyi takib eden Osmanlıların bu özelliği bozmak istemediklerine değinmiştik. İstanbul'un fethinden sonra da Cenovalıların kendi düzenlerini devam ettirmek için elde edilen vesika, daha sonraki asırlarda bütün katoliklerin güvendikleri temel oldu. XVII. asır boyunca İtalyan toplulukların aralıklı da olsa bu vesikayı öne sürmeleri, İngiliz, Fransız ve Hollandalı tüccarların Şark pazarlarında görünmeleri ve daha evvelki dönemlerdeki Venedik ile Cenova ticaret faaliyetini felce uğratmaları üzerine, eski zamanı canlandırmağa kalkışan İtalyan topluluklarının girişimlerini de gösterir. Bunun tarihi gelişimini incelemek buradaki çalışmamızın sınırını çok aşacağı için bir tarafa bırakıyoruz.

Metinler bazı tereddütlü noktaları da ortadan kaldırmaktadır. İlk aklımıza geleni, Galata surlarının yıkılmasına dair şüphe dir. Grekçe metinde bulunan olumsuzluk takısının sonradan konduğu anlaşılmaktadır. Katib Çelebi'deki nüsha, (20a) Paris nüshası ve yayınladığımız metinlerde surlara dokunulmaması tarzındadır. Gerekçe olan ilk metinde yıkılması istenen surlar, Türkçe metin verildiği sırada yıkımı durdurulmuştur.

Sakız adası hakkında önemli yayınları bulunan P.Argenti bu vesikayı incelerken (21), İstanbul'un fethinden sonra Sakız adası yöneticilerinin de bu yolla II.Mehmed'e bağlandıklarını ileri sürmüştür. Bu noktayı tenkit eden Geo Pistarino, böyle bir verginin daha I.Mehmed zamanında Osmanlılara ödenmeğe başladığı üzerinde durmuştur (22). Seneden seneye Osmanlı hazine sine ödenen verginin miktarı hakkında bilgimiz vardır (23). Her ne kadar Raguza Cumhuriyeti'nin 12.500 altın yıllık, Venedik Cumhuriyeti'nin de Zenta adası için 500 (sonradan 1573 andlaşmasıyla 1.500) altın ve Kıbrıs adası için 1517-1573 tarihleri arasında 8.000 altın ödediğini biliyor ve bununla ilgili

- (21) P.Argenti, *The occupation of Chios by the Geneese and their administration of Island(1346-1566)*, Cambridge 1958.
- (22) G.Pistarino, "Nella Romania genovese tra i greci e i turchi. L'isola di Chio", *Rivista Storica Italiana* LXXIII(1961) S.69-84. Bilhassa S.80.Sakız'ın Türk egemenliğine geçişi hk.Ş.Turan, "Sakız'ın Türk haki miyeti altına alınması", *Tarih Araştırmaları Dergisi* IV(1966) sayı 6/7 S.173-199.
- (23) Bayezid Genel Kitaphi'ndeki Veliyüddin Efendi yazmaları arasında n.1970'deki münşeat mecmuasında bulunan "Sakız Beğlerine Sultan Süleyman eyâmında verilen ahidnâme" yayını için bk.M.Grignaschi, şu kitapta: *Studi Preottomani e Ottomani*, Napoli 1976,S.117-119.

sağlam belgeler elimizde bulunmakla beraber (24) Cenova Cumhuriyeti'nin ödediği vergi ve haraç ile ilgili kayıtlarımız bulunmamaktadır. Cenova arşivinde bu konu ile ilgili belgeler belki bulunabilir. Bildiğim yayınlarda tam bir belge kaydı bulunmamaktadır.

Elimizde bulunan I.Ahmed ile IV. Murad zamanındaki yenileştirmeler üzerinde yapılacak bir karşılaştırmada genel hatlarla önemli bir değişiklik yoktur. Bununla beraber bazı *diplomatiq* değişiklikler de vardır. Sırasıyla göz atacak olursak:

- 1- Giriş kısmı ikinci metinde çok kısadır.
- 2- İkinci satırda bulunan "fâtiḥ-i mahrûse-i Kostantaniyye", ikinci metinde "fâtiḥ-i mahrûse-i İstanbul" tarzındadır.
- 3- Yüzyirmidörtbin peygamber tabiri yüzyirmibin'dir.
- 4- "oğlan almiyam" tabiri "oğlan etmiyem" olmuştur.
- 5- Ahidnamenin sıfatı yok iken, 'ahidname-i humayun'dur.
- 6- "saadet iktiran" 'saadet ezan' olmuştur
- 7- Bu belgenin o zamana kadar yenileştirilmediği ilk metinden anlaşılmalıdır.
- 7- İlk metindeki "efrenc taifesi" ikinci metinde "Galatalu efrenc taifesi"dir.
- 8- IV. Murad, "Merhum babam Sultan Ahmed Han zamanında tecdid olunub" derken ilk belgenin otantikliğine şüphe kalmamıştır.

Bu vesikaların gerçekten nasıl uygulandığını tespit edebilmek için 1973 senesi yaz aylarında başka bir konu üzerinde çalışırken, Galata Şerriyye Sicilleri üzerinde sathi kalan bir araştırma yapmışım. Ancak hicri 1033 tarihli defterlerde yararlı bir kayıt bulamadım. Derinleştirme olanağı bulduğum zaman tekrar dönmeyi arzu ettiğim bu konuyu bitirmeden önce, IV. Murad zamanında Galata sınırları içinde yaşayan efrenc taifesinden Anton ve oğullarına yeni bir muafname verildiğini belirten I.Selim (1512-1520) devrinde bu zatın dedelerinin ellerine berat ve çeşitli muafnameler verildikten sonra bütün padişahlar tarafından yenileştirilmişken, şimdi kendi zamanında da yalnız haraç vereceği ve istenen diğer vergilerden muaf olduğu yeni bir berat ile tekrarlanıyordu (25). Bir genelleme yapma olanağımız şimdilik bulunmamaktadır. 1477 yılında yapılan bir sayımda bütün guruplar ayrı ayrı belirlenmiş (26) ve ayrıca Evliya Çelebi XVII. yüzyıl Galata'sı hakkında bilgi verirken yabancı

(24) T.Gökbilgin'in *Belgeler* dergisinin 2. ve 9-12. sayılarında yayınlanan Venedik Devlet Arşivi'ndeki Kanunî Sultan Süleyman devrine belgeler arasındadır. Tarafımızdan hazırlanan bir dizinde tarihleri ve özellikleri gösterilecektir.

(25) Galata Şerriyye Sicili 53 S.137a n.2 S.20a n.3

(26) Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi D.9524. bk.Ö.L. Barkan-E.H.Ayverdi, *İstanbul vakıfları Tahrir Defteri 953(1546)tarihli*, İstanbul 1970,S.XIV. R.M.Merç, *İstanbul Enstitüsü Dergisi* III(1957) S.35-5

toplulukları da saymıştı. Aynı yüzyıldaki yabancı gözlemcilerin izlenimleri yeterince derlenmiştir (27). Bununla beraber bugün inceleme konumuz olan belgenin sonraki devirlerdeki etkisini aramak çeşitli yönleriyle yararlı olacaktır.

★ ★ ★

Cenova Devlet Arşivi'nde bulunan bu belgenin tavsifini veremiyoruz. Zira hırpalanmaması için baş ve son taraflarına tahta konduğu için tam boyutları ölçülememektedir. Arkasına yapıştırılan kağıt filgranını incelemeyi engellemektedir. Boş bırakılan bir parçada görülen isim nişancının olması muhtemeldir. Metin çeviriyazısını verirken tam bir bilimsel yöntem uygulamadık. Köşeli parantez içinde satır sayısını gösterdik.

Invocatio (da'vet) Hüv'el mu'in

Tuğra: Ahmed bin Mehmed Han el muzaffer da'ima

- (1) Nişân-ı şerif-i 'âlişân-ı sultânî sâmi-mekân ve tuğray-ı garray-ı giti sitân-ı hâkânî nuffize bi-avn'il rabbanî hükmi olurki
- (2) râfiun-i ()tevki'-i refi'-i hâkânî nefsi-i Galatada sâkin olan efrenc tâifesi südde-i sa'adetime adem gönderüb bundan akdem ecdâd-ı izâmımdan fâtihi-i mahruse-i Kostantaniyye olan
- (3) merhum ve mağfurleh cennet mekân firdevs âşiyân Gâzi Mehmed Han 'aleyhi er-rahmet ve'l gufran mahruse-i mezburei bi'avni'llah-i melik'ül mennan şemşîr-i zafer-nişânlarıyla
- (4) kabze-i teshîre getürdüklerinde bunların cedleri Galata kal'asının miftahların getürüb 'atebe-i 'âlişanlarına ita'at ve inkıyad idüb kal'ai teslim eylediklerinde merhum müşarünileyh dahi
- (5) mezburlara bu vechile 'ahidnâme-i hümayûn ihsan eylemişlerki benki ulu padişah ve ulu şehinşah Sultan Mehmed Han bin Sultan Murad hânım yemin iderim ki yerleri yaradan
- (6) perverdigâr hakkıçün ve hazret-i resul Muhammed el Mustafa 'alehi's salavat ve's selâmın pâk münevver ve mutahhar ruhiçün ve yedi mushaf

(27) Eremya Çelebi Kömürçüyan, *İstanbul Tarihi.XVII.asırda İstanbul*, İstanbul 1952 S.242-250.

(28) Kılıç üzerine yemin en eski Türk geleneklerindendir, bk.O.Ş.Gökyay,*Dedem Korkudun Kitabı*, İstanbul 1973.S.CCCIX.XV.yüzyıl sonuna kadar yazılan ahidnamelerde de tekrar edilmiştir. Daha sonraki dönemler için bk.c.Özelli, *Uluslararası I.Türk Folklor Semineri Bildirileri*, Ankara 1973, S.413.

ve yüzüymidörtbin peygamber hakkıçün

- (7) ve dedem rûhiçün ve babam rûhiçün ve benüm bâşım için ve oğlancıklarımın bâşıçün ve kuşandığım kılıçım hakkıçün (28) şimdiki halde Galatanın halkı ve merdümzâdeleri (28a) atebe-i'ulyama dostluk
- (8) için elçiler (29) Babilanı Pallavicino ve Marchesio de Franchi ve dragmanları (30) Niccolo Pagliuzzi ile kal'a-i mezburenin miftahın getirüb bana kul olmağa ita'at
- (9) ve inkiyad göstermişler ve ben dahi kabul eyledim ki kendülerin ayinleri ve erkânları ne vechile olageldüyse yine ol üslub üzere âdetlerin ve erkânların
- (10) yerine getüreler ve ben dahi üzerine asker ile varub kal'alarımı yıkub harab etmiyem (31) ve kendülerinin mâlları ve rızıkları ve mekânları ve mahzenleri ve bağları
- (11) (bağları tekrar edilmiş) ve değirmenleri ve gemileri ve sandalları ve bi-lcümle met'aları ve avretleri ve oğlancıkları ve kulları ve câriyeleri ve kendülerin ellerinde mukarrer olub
- (12) mütaarız olmiyam ve üşendirmiyem (32) ve anlar dahi rençberlik (33) ederler gayri memleketlerim gibi deryadan ve kurudan (34) sefer edeler kimesne mâni' ve müzâhim olmiya mu'af
- (13) ve müseliem olalar ve ben dahi üzerlerine şer'i harac vaz' idem sâl be-sâl eda ideler gayriler gibi ben dahi bunların üzerlerinden nazar-ı şerifim diriğ buyurmayub
- (14) koruyam gayri memleketlerim gibi ve kilisaları ellerinde ola âyinlerince okıyalar amma çan ve nakus (35) çalmıyalar ve kilisaların alub meşicid

(28) a) İleri gelenler.

(29) Her metinde değişik yazılı bu özel adların son şeklini saptayan E.D.D'Alessio'dur: "Listes des podestas de la colonie genoise de Péra (Galata) des prieurs et sous-prieurs de la Magnifica Communita", *Revue des Etudes Byzantines*, XXVII(1969).S.151-157.

(30) Metninde böyle yazılan bu kelime, arapça tercüman tarzından batılı dillere *dragomanno* diye geçmiştir: G.B.Pellegrini *Gli arabismi nelle lingue neolatine con speciale riguardo all'Italia*, Brescia 1972 c.2 S.509.

(31) Grekçe metinde surların yıkılması için kullanılan ibareye olumsuzluk eki *sonradan* konmuştur, H.Inalcık, *İmüyazat*, Eİ c.3 S.118/a. Türkçe metinlerde yakılmama *ibaresi* açıktır.

(32) Rahatsız etmemek, *Tarama Sözlüğü* c.6 S.4111 vd.

(33) Tüccarlık

(34) *Eğre* tarafından, *Tarama Sözlüğü* c.4. S.2442-4

(35) *Grekçe* metinde simantron denilen bu aletin bir cins çan olduğu Türkçe lügatlerde açıklanmıştır. Doğu kiliselerinde tahtadan yapılmış olduğu, G.Matteucci, *Un glorioso convento sulle rive del Bosforo*, S.357 vd.

etmiyem bunlar dahi

- (15) yeni kilisa yapmıyalar ve Ceneviz bazirgânları deryadan ve kurudan (34) rençberlik idüb geeler ve gideler gümrüklerin âdet üzre vireler anlar ki- mesne ta'addi etmiye
- (16) ve yeniçeriliğe oğlan almiyam ve bir kâfiri rızası olmadın müsliman etmiyeler ve kendüleri aralarında kimi ihtiyar iderler ise naslahatları için
- (17) kethüda (36) nasb edeler ve evlerine doğancı ve kul konmiya ve kal'a-i mezbûre halkı ve bazirgânları angariya () dan mu'af ve müsellemler olmağla mezbûrün efrenc tâ'ifesi
- (18) senesi cemaziyelevvelisinin evâhîrinde ihsân eyledikleri 'ahidnâme merhûm müşarünileyhden sonra ecdâd-ı izâmım enârallahu berahi-nehum zaman-ı
- (19) sa'adet-iktiranlarında tecdîd etdirilmeyüb hâlâ serîr-i saltanat-ı padişahî ve tahî-ı izzet-bahş-ı şehinşâhî cenab-ı celâlet me abıma müyesser olmağla mezbûrün () efrenc tâ'ifesi
- (20) zikr olunan 'ahidnâmenin tecdîd olunmasın rica eyledikleri ecilden ben dahi mukarrer dutub bu nişân-ı hümâyûnümü verdüm ve buyurdum ki zikr olunan
- (21) efrenc taifesine merhum müşarünileyh verdüğü 'ahidnâme-i hümâyûn mucebince amel olunub ana muhalif iş olmak ihtimali olmiya şöyle bilalar
- (22) 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fi evâsıt-ı şehri muharrem ül harâm sene 1012 minel hicret'ün nebeviyye •
- (23) be-makam-ı Edirne el mahrusse.

(36) İstanbul'un fethinden sonra katoliklerin işlerini sürdüren Magnifica Communita'nın başı. N. Beldiceanu, *op.cit.*, index. Bu Topluluğu belirli bir süre faaliyeti için bk; Lois Mitter, "The genoese in Galata: 1453-1682") *International Journal of Middle East Studies*, X/1(1979) S.71-91.

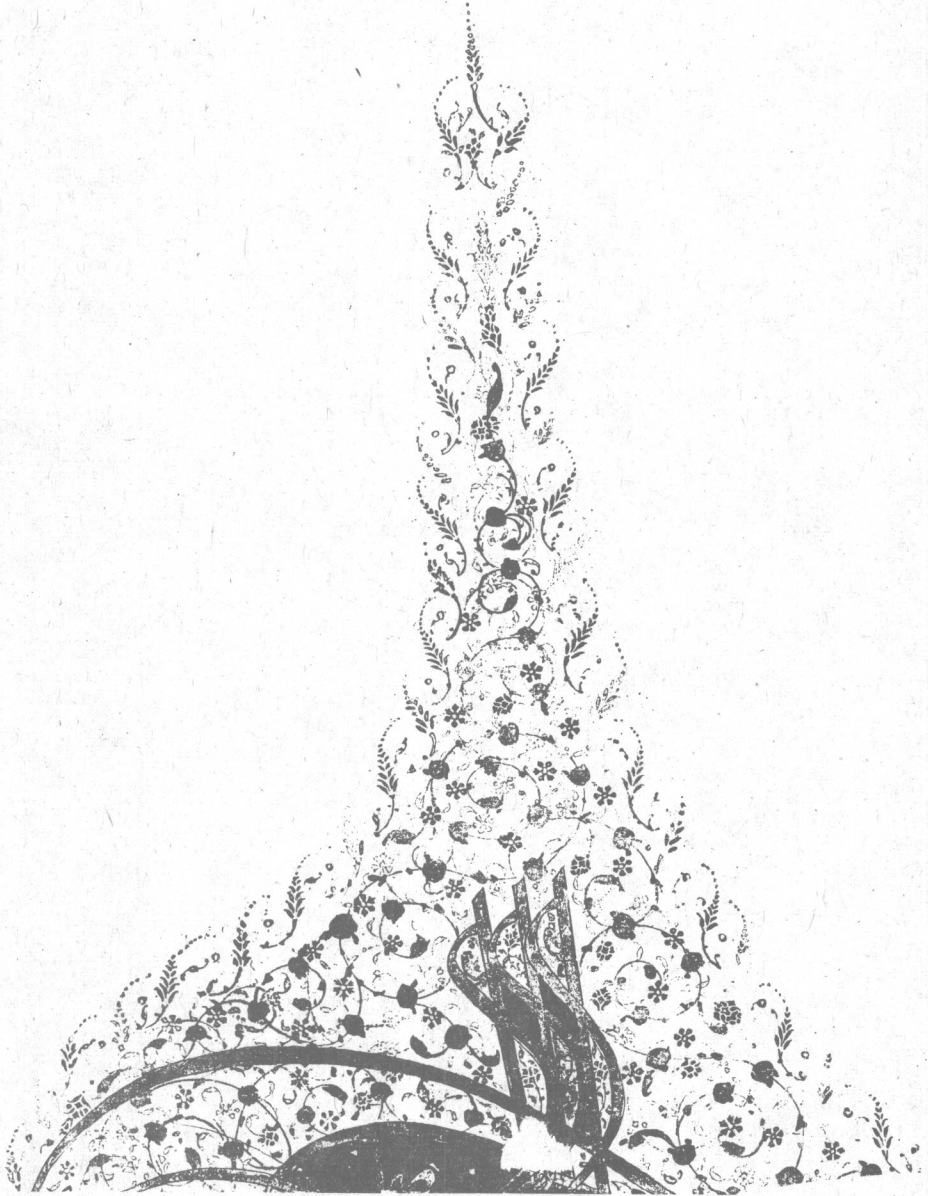
نامة هاتمه لعلكم راضعون توتوم بز حاقان نمن غلظه ان سال اولوه اولونج
 طابقمه كسسه سده ته اوم كو نوز و س بونوه اوم احمد او عظامده مانع حوروم
 استانبول اولوه اوم ضبع مكاهه فرحون اشياة غازن سلطانه محمد خان
 عليه الرحمه والفرحانه حوروم و نوروم بعونه الله الملك النفاة سبطون زمانين اوليه
 قبضه تسخير كوتور و كارنن بونار اجدلين غلظه قلمه كسره ضعا حلين كسره عتبه رعاه
 اطاعت و انقياد ابرار قلمه نمنع العزيمه اوم حوروم شار اليه اوق و نوروم بوقلم
 كد نام و هاتمه اوصاه الملك من كولو بياك ما اولونمست اذفاه
 سلطانه محمد خان ابن سلطانه مراد خان ميني ابراهيم كيرلي اراوه برور كار
 حقونه و حورون روله الله محمد المصطفى عليه الصلوة و السلام امانتور و حوروم
 روم مشرفي اوجه و بيدم مصحف و نورم ايل كير بغير اوصحونه و ووم روصونه و بايع
 روصونه و نمنع بائع اوجه و اول غلظه بائجه و قوشده و نمنع اوصحونه محمد كمال
 غلظه نمنع خلق و ووم زاروا لوي عتبه عيلام قوشلوق اوجه نمنع ايلخان امانتور
 بر او زين و مارت كيزان حوران فو و قران عتمانار بقوروز و باجوز امانتور
 نمنع اتر فعيا حن كوتور و كاقول اولم اطاعت و انقياد كوتور ملا ستراف حورول
 ايلدم كه كد و كركه آيند و اركانان بوقلم جاز اوله قلمه سته اول
 ايلون اوزن عاقوبارني و اركانان بوقلم كوتور ايلون ايلون ايلون ايلون
 و ارون قلمه لرني بقورون قران ايلون كد و لو كمالان و زرقان و ملكه ايلون
 و نورمن و باغدان و و كرمالين و كيارين و صندالان باطلم شاعران و ايلون
 و اول غلظه ايلون و قولان و حارلم لرني كد و كركه ايلون حور اولون متعارف اولم
 و اولون ايلون و ايلون قوفي رنجير كير ايلون بوقلم ايلون كير و ايلون ايلون
 سخر ايلون كسسه مانع و زراحم اولمته معاف و سلم اولم اولم اولم اولم اولم اولم

برسد ریح و انباری در خید لک ایسه لومعین مملکت بی عوده
 سخن ایسه لومعین خانه و زراعت اولمه معاف و صلح اولدو بند ق اوزر قوشه شری
 قیانه و ضعیف ایدم سال بال او ایسه لومعین ایسه لومعین ایسه لومعین
 نظر شریف و ریانه سید سید سید سید سید سید سید سید سید
 اولدو ایسه لومعین او قوشه لک چاه و ناقوس جالمیه لومعین ایسه لومعین
 سید ایسه لومعین او قوشه لک چاه و ناقوس جالمیه لومعین ایسه لومعین
 و قور و قوشه لک چاه و ناقوس جالمیه لومعین ایسه لومعین
 وری لومعین ایسه لومعین او قوشه لک چاه و ناقوس جالمیه لومعین
 رفقای اولدو ایسه لومعین او قوشه لک چاه و ناقوس جالمیه لومعین
 مصلحتدار ایسه لومعین او قوشه لک چاه و ناقوس جالمیه لومعین
 خلق و بازار خانان ایسه لومعین او قوشه لک چاه و ناقوس جالمیه لومعین
 کسین ایسه لومعین او قوشه لک چاه و ناقوس جالمیه لومعین
 حارالیه و صکار ایسه لومعین او قوشه لک چاه و ناقوس جالمیه لومعین
 محمد ایسه لومعین او قوشه لک چاه و ناقوس جالمیه لومعین
 اولمه شری ایسه لومعین او قوشه لک چاه و ناقوس جالمیه لومعین
 اولدو ایسه لومعین او قوشه لک چاه و ناقوس جالمیه لومعین
 اولدو ایسه لومعین او قوشه لک چاه و ناقوس جالمیه لومعین
 و سیر صوم که فو کولونا مصلحت لومعین او قوشه لک چاه و ناقوس جالمیه لومعین
 کدی نام ایسه لومعین او قوشه لک چاه و ناقوس جالمیه لومعین
 حائنه لومعین او قوشه لک چاه و ناقوس جالمیه لومعین
 ایسه لومعین او قوشه لک چاه و ناقوس جالمیه لومعین

و صول
 ایسه لومعین

CENEVRE ARŞİVİ'NDEKİ BELGE

بازار

ویاغری و دو کماندی و کلبی و ضد البری بالجهد جاری و عوزدی و دو عجزی و دو
 متعارض اولیم و او شش نیم از ایل و حی بر خیر کس لیس بر فی مملکت کس می و یافون و فوری و دو
 و سلم اولاد و یزیدی روزی و زنجی و عجزی و سلم اولاد بر خیر کس می و یزیدی روزی و زنجی
 قوری و خیری مملکت کس می و یزیدی روزی و زنجی و عجزی و سلم اولاد بر خیر کس می و یزیدی روزی و زنجی
 بی طیبی با بیله و حی و یزیدی روزی و زنجی و عجزی و سلم اولاد بر خیر کس می و یزیدی روزی و زنجی
 و یکجری مکه او غلان الیم و بر کافری رضای اولاد بی سلمان از بکر و کند ولدی از اولاد بی
 از بکر و کند ولدی از اولاد بی سلمان از بکر و کند ولدی از اولاد بی سلمان از بکر و کند ولدی از اولاد بی
 سندی هماری کلا و کس بیله از خیزن احسان از کلبی که نامده و محوم از کلبی که نامده و محوم از کلبی که نامده و محوم
 در کرا و نمان نامده که بر اولاد من رجال کلبی که نامده و محوم از کلبی که نامده و محوم از کلبی که نامده و محوم
 از خیزن طایفه من و محوم از کلبی که نامده و محوم از کلبی که نامده و محوم از کلبی که نامده و محوم از کلبی که نامده و محوم
 علامت بیله از خیزن طایفه من و محوم از کلبی که نامده و محوم از کلبی که نامده و محوم از کلبی که نامده و محوم

محوم
 محوم